

به نام خدا

وزارت علوم، تحقیقات، و فناوری

پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران

(ایرانداک)

خلاصه گزارش برای پژوهشگران

عرضه قواعد سرواژه‌سازی در زبان فارسی

۱۳۹۶

سید مهدی سمائی و زهرا دهنسرای

معرفی پژوهش

اختصارات صورت کوتاه شده کلمات و عبارات‌اند. هدف از اختصارسازی قبل از اختراع کاغذ برای صرفه‌جویی در حجم نوشته بوده ولی اختصارسازی در عصر جدید به سبب افزایش حجم اطلاعات و چابک شدن جامعه است. اختصارات را به چند شکل می‌سازند: الف. ترخیم ب. فشرده سازی (حذف حروف میانی کلمه) ج. ادغام د. سرواژه‌سازی. سرواژه‌سازی از فرایندهای واژه‌سازی و یکی از اشکال اختصارسازی است. در این نوع واژه‌سازی با حروف آغازین کلمات یا اصطلاحات و یا با حروف آغازین کلمات و برخی دیگر از حروف کلمات صورت جدیدی ساخته می‌شود. از ساختار صرفی اصطلاح سرواژه چنین برمی‌آید که این لفظ به ساختن واژه با حروف آغازین کلمات دلالت می‌کند. در سرواژه‌سازی صورت مکتوب ملاک است نه تلفظ. یعنی سرواژه با حروف ساخته می‌شود نه با آواها. سرواژه‌سازی علیرغم قواعد کلی‌اش مشکلات خاصی در زبان فارسی دارد. ویژگی‌های بومی زبان‌ها تأثیراتی در قواعد سرواژه‌سازی می‌گذارد. این مشکلات موجب تشنگی در ساخت این نوع فرایند واژه‌سازی می‌شود. این مسئله هم در ساخت سرواژه‌ها و هم در ساخت معادل کلمات و اصطلاحات بیگانه وجود دارد. نحوه ثبت سرواژه‌ها و چگونگی خوانش آنها نیز از جمله مشکلات است. هدف کلیدی این پژوهش بررسی مشکلات سرواژه‌سازی در زبان فارسی و عرضه قواعد مربوط به آن است.

روش پژوهش

در این پژوهش کوشش شده تا با توجه به ویژگی‌های آوایی زبان فارسی، ذائقه فارسی‌زبانان، و ویژگی‌های فرهنگی جامعه فارسی‌زبان قواعدی برای سرواژه‌سازی در زبان فارسی عرضه شود.

یافته‌ها

یافته‌ها نشان داد که برای مصوت‌های کوتاه زبان فارسی (حركات) نشانه وجود ندارد. به نظر می‌رسد فارسی‌زبانان در ساخت سرواژه‌هایی که به کلمات موجود یا بالقوه زبان فارسی شباهت دارند گرایش بیشتری دارند. افزون بر این، تلفظ سرواژه‌ها و مسائل مربوط به آغازسازی در زبان فارسی با مشکلاتی روبه‌رو است. نحوه تلفظ سرواژه‌های قرضی و ثبت صورت اصلی یا ارجاعی سرواژه‌ها در بانک‌ها و مشکلات نحوه ثبت مصوت‌های موجود در سرواژه‌ها با خط فارسی و نحوه تلفظ سرواژه‌های فارسی از رایج‌ترین چالش‌های کاربرد سرواژه‌ها در بانک‌های اطلاعات وجود دارند. سرانجام، در این پژوهش قواعد همگونی برای سرواژه‌سازی عرضه شده است. این قواعد شامل تلفظ سرواژه‌ها و وحدت اصطلاح شناختی و نحوه ساخت و تلفظ آغازها است.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

از آنجا که یکی از شیوه‌های واژه‌سازی در زبان فارسی اختصارسازی است که یکی از راه‌های اقتصاد زبانی است، نبود یک‌دستی و چندگانگی در آن می‌تواند منجر به آشفتگی زبانی در متن و گفتار شود. برای کاستن از این آشفتگی وضع قواعدی برای سرواژه‌سازی دارای اهمیتی حیاتی است. پژوهشگران، طراحان بانک‌های اطلاعات، و نهادهای در پیوند با زبان‌شناسی می‌توانند از قواعد عرضه شده در این پژوهش برای سرواژه‌سازی بهره‌برداری کنند.